

هفت سناریو فراروی بحران امنیتی سوریه

حسین عباسی^۱

مهدی صباغی^۲

سید رکن الدین رشیدی^۳

عباس سلمانی^۴

چکیده

بحران امنیتی سوریه از بحران‌های ژئوپلیتیک به شمار می‌آید که کشورهای منطقه و غربی از مارس ۲۰۱۱ (اسفند ۱۳۸۹) با حمایت از نیروهای تندرو سلفی و گسیل آن‌ها به کشور سوریه، موجب شکل‌گیری آن شدند؛ اقدامی که به آوارگی میلیون‌ها سوری، ویرانی زیرساخت‌های سوریه و پیامدهای منطقه‌ای و جهانی، شده است. با ملاحظه روند کنونی بحران و پیش‌بینی‌های مرتبط با آینده مطلوب (ممکن و محتمل) سناریوهای گوناگونی برای این بحران ترسیم می‌شود. در تحقیق با بهره‌گیری از روش تحلیلی - تبیینی و با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی به تصویرسازی از این سناریوها پرداخته شد که با نتایج احتمالی تصویرسازی شده این پژوهش نشان می‌دهد که هرچند انتخابات ریاست جمهوری سوریه با مشروعیت‌افزایی به نظام حاکم بر سوریه، زمینه‌های افزایش قدرت و مقاومت آن نظام را در برابر گروه‌های معارض در سطح داخلی فراهم کرد اما ماهیت سیال بحران امنیتی سوریه در معرض عوامل ژئوپلیتیک منطقه‌ای و جهانی نیز می‌باشد و مجموعه عناصر سطح‌های سه‌گانه (محلی، منطقه‌ای و بین‌المللی) یادشده، بر سرنوشت این بحران در آینده تأثیر اثرگذاری دارند.

واژگان کلیدی

بحران، انتخابات، ژئوپلیتیک، معارضان، سناریو، تثبیت نظام سوریه

۱. مربی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)، تهران، ایران، abbasi201023@yahoo.com

۲. عضو هیئت‌علمی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)، تهران، ایران، Noor1339@Gmail.com

۳. استادیار و عضو هیئت‌علمی دان. افسری و ت.پ. امام حسین(ع)، تهران، ایران، Dsr.rashid@gmail.com

۴. استادیار و عضو هیئت‌علمی دانشگاه جامع امام حسین(ع)، تهران، ایران، Dr.salmani@yahoo.com

۱. مقدمه

غرب آسیا به عنوان منطقه‌ای مهم و راهبردی از دیرباز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و همواره مورد توجه قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی قرار گرفته است. وجود منابع طبیعی نفت و گاز و... نیز موقعیت جغرافیای سیاسی راهبردی موجب شده این منطقه مدام مستعد مناقشه و درگیری باشد. به همین دلیل در طول تاریخ، این منطقه با جنگ‌ها و ناآرامی‌های زیادی روبرو بوده که با منافع کشورهای گوناگون جهان گره خورده است. طولانی شدن جنگ داخلی سوریه و آغاز هفتمین سال از چرخه مداوم خشونت و خونریزی در آن و تحولات دیگرش را، در این سو می‌توان تحلیل کرد. سوریه از مهم‌ترین کشورهای منطقه غرب آسیا به شمار می‌رود. موقعیت ژئوپلیتیکی، تعلق آن به دنیای اسلام، قدمت تاریخی، ساخت سیاسی و اجتماعی و از همه مهم‌تر قرار داشتن در محور مقاومت و همسایگی با رژیم صهیونیستی اسرائیل و ضدیت با آن، از جمله مؤلفه‌هایی است که دلالت بر اهمیت این کشور دارند. سوریه در منطقه غرب آسیا از لحاظ جغرافیای سیاسی و راهبردی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این کشور محل به هم رسیدن سه قاره و همچنین منطقه‌ای است که سه دین بزرگ (اسلام، مسیحیت و یهودیت) در آن نقش‌آفرین بوده‌اند. تا پیش از روی دادن بحران در سوریه، این کشور از باثبات‌ترین کشورهای عربی و منطقه غرب آسیا بود که با حکومت خاندان اسد و در سایه برتری ایدئولوژی حزب بعث، سوریه نسبت به کشورهای عربی دیگر از ثبات سیاسی و امنیتی بیشتری برخوردار بود. پیوند حزب بعث و ارتش سوریه موجب چیرگی خانواده اسد و بحران‌های داخلی شد. پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، روابط نزدیکی بین دو کشور شکل گرفت. همپوشانی منافع و دیدگاه مشترک مسئولان دو کشور نسبت به مسائل منطقه‌ای و ناکامی‌های کشورهای اسلامی، از جمله دلایل نزدیکی دو کشور بود. روی دادن جنگ بین ایران و عراق و منافع که این جنگ در ابعاد گوناگون برای دولت سوریه داشت موجب شد تا سوریه در طول جنگ تحمیلی در کنار ایران و در برابر جبهه استکبار قرار بگیرد. این اتحاد برای جمهوری اسلامی ایران نیز از جنبه‌های گوناگون اهمیت داشت، نخست این که با توجه به رقابت دیرینه‌ای که عراق و سوریه باهم داشتند موجب شد عراق همچنان نگران مرزهای غربی‌اش با سوریه شود و بر جبهه‌های جنگ با

ایران کم‌توجه‌تر شود و دیگر این‌که؛ از شکل‌گیری یک متحد عربی دیگر در برابر ایران جلوگیری گردد. پس از پایان جنگ تحمیلی اتحاد راهبردی ایران و سوریه ادامه یافت. مرگ حافظ اسد و جانشینی پسرش به‌جای وی نه‌تنها پیامدی منفی بر سطح روابط دو کشور نداشت بلکه موجب شد روابط دو کشور وارد مرحله جدیدی شود به‌گونه‌ای که برخی تحلیل‌گران معتقدند نوعی پیمان راهبردی پنهان بین دو کشور منعقدشده است. سوریه از طرف دیگر برای ورود به لبنان و فلسطین دسترسی به مقاومت تنها مسیر ممکن بود و از پیش از انقلاب اسلامی نیز سوریه تنها کشوری بود که بعد از جنگ شش‌روزه اعراب با اسرائیل دشمنی با این کشور را به یادگار داشت. همه این‌ها سوریه را مجاب می‌کرد که جمهوری اسلامی را چون غنیمتی مغتنم بشمارد. با وقوع بیداری اسلامی در برخی کشورهای اسلامی و گسترش دامنه آن، سرانجام کشور سوریه نیز در مدار این تحول قرار گرفت. بحرانی شدن تحولات در سوریه و دخالت قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای عملاً موجب شد بحران امنیتی سوریه به بن‌بستی تبدیل شود که در کوتاه‌مدت و میان‌مدت، چشم‌اندازی برای پایان آن وجود ندارد. جمهوری اسلامی با توجه به روابط راهبردی‌اش با حکومت سوریه، از ابتدا موضع ثابتی را در قبال این بحران اتخاذ کرد. دولت‌مردان ایران بر این باورند تحولات سوریه یک مسئله داخلی است که در چارچوب گفتگوی مخالفان و حکومت حل‌شدنی است و دخالت کشورهای دیگر، تنها به پیچیده‌تر شدن و افزایش دامنه خشونت‌ها کمک می‌کند. با طولانی شدن بحران در سوریه و دخالت‌های قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای، دو طیف از قدرت‌های منطقه و فرمانطقه در سوریه در مقابل هم قرار گرفتند. در این سو آمریکا و برخی از کشورهای غربی و بخشی از کشورهای عربی نظیر عربستان، قطر و امارات و برخی همسایگان نظیر ترکیه و اردن در طیف مخالفان نظام سوریه و کشورهایی چون روسیه، چین، جمهوری اسلامی ایران، عراق و لبنان و ... در طیف حامیان نظام سوریه جای گرفتند.

بحران امنیتی سوریه و چشم‌انداز آینده آن از جنبه‌های مختلف بر منافع و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران تأثیر می‌گذارد، از این‌رو ضرورت دارد سیاست جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران امنیتی سوریه و پیامدهایی که این بحران می‌تواند برای جمهوری اسلامی ایران داشته باشد به دقت موردبررسی و تحلیل قرار گیرد.

از آنجایی که کشور سوریه دارای موقعیت راهبردی در منطقه است و برای مسئله فلسطین و محور مقاومت، ژئوپلیتیک سوریه اهمیت یافته است. به همین دلیل از ابتدای شروع بحران امنیتی سوریه، تحولات این کشور به صورت مستمر از سوی کشورهای منطقه و جهان، رصد می شود و بنابراین انجام مطالعه کنونی با عنایت به قرابت مواضع جمهوری اسلامی ایران و سوریه در محور مقاومت، مطالعه وضعیت بحران امنیتی سوریه، اهمیت مضاعف دارد. انجام نشدن این مطالعه می تواند به غفلت از این مهم کمک کند. سؤال اصلی مقاله حاضر این است که سناریوهای آینده بحران امنیتی سوریه چیست؟

۲. روش تحقیق

۱ - ۲. سؤال اصلی: سناریوهای آینده بحران امنیتی سوریه چیست؟

۲ - ۲. فرضیه تحقیق (سناریوهای پیشرو)

هریک از سناریوهای هفت گانه قدرت گرفتن هر کدام از بازیگران محلی با حمایت بازیگران منطقه ای و فرا منطقه ای مانند بقای دولت سوریه و پیروزی آن بر مخالفین و.... یا تداوم بحران می تواند پیامدهای مثبت و منفی مهمی برای جبهه مقاومت و منافع جهانی و منطقه ای آن داشته باشد.

۳ - ۲. روش تحقیق

در این مقاله با بهره گیری از روش تحلیلی - تبیینی و مطالعات کتابخانه ای و اسنادی به تصویرسازی و تبیین هریک از سناریوها پرداخته شد و درواقع سناریوها، ابزاری مؤثر برای یادگیری نیز هستند. (لیندگرن، ماتس و یاندهولد، هانس، ۱۳۸۶: 38) سناریوها ممکن است برای یادگیری یا ایجاد تغییرات به کار گرفته شود. سناریوها قدرت بسیار بالایی در به چالش کشیدن پارادایم ها و مفروضات موجود در ساختار تصمیم گیری واحدهای تحلیل دارند. از این رو، سناریوها ابزاری بسیار قدرتمند برای به چالش کشیدن پارادایم های موجود و خلق دیدگاه های مشترک درباره ی آینده به شمار می روند. (علیزاده، وحیدی مطلق و دیگران، ۱۳۷۸) سناریوهای طرح شده با استفاده از داده های اسنادی و ژئوپلیتیکی و واقعیت های موجود و کیفیت حضور نیروهای بین المللی،

منطقه‌ای و محلی تحلیل و تبیین می‌شوند.

۳. اطلاعات و داده‌ها

۱- ۳. جغرافیای انسانی سوریه

سوریه کشوری متشکل از گروه‌های نژادی و قومیت‌های گوناگون است که بر اساس اعلام بانک جهانی در سال ۲۰۰۸ جمعیت این کشور برابر با ۲۰,۵۸۱,۲۹۰ نفر می‌باشد^۱. در این کشور عرب‌ها ۹۰٪ جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند و دیگر کمینه‌های قومی از جمله کردها، ترک‌ها و ارمنی‌ها ۹٪ باقی‌مانده جمعیت را تشکیل می‌دهند. تراکم جمعیتی در سوریه از میانگین جهانی بیشتر است. بیش از ۱۸ میلیون از سوری‌ها در سایر کشورها به‌ویژه کشورهای اروپایی، آمریکای جنوبی، شمالی و مرکزی و استرالیا زندگی می‌کنند. (<http://lahzehnama.ir/fa/news/14679/>) جمعیت شهرنشین سوریه در سال ۲۰۰۶ میلادی، ۵۳٪ تخمین زده شده است. سوریه همچنین پذیرای گروه‌های زیادی از پناه جویان، در سده اخیر بوده‌است که از این میان می‌توان به پناه‌جویان فلسطینی پس از جنگ ۱۹۴۸ و پناه جویان لبنانی پس از جنگ درونی لبنان اشاره کرد. پناه‌جویان فلسطینی خود به‌تنهایی نزدیک به ۴۵۰,۰۰۰ نفر جمعیت دارند که در چند اردوگاه زندگی می‌کنند. به این رقم باید ۱,۵۰۰,۰۰۰ پناه‌جوی عراقی را نیز افزود که پس از اشغال عراق توسط آمریکا ناچار به طرد وطن شدند. (پیشین)

۲- ۳. بحران و جنگ داخلی، جریان معارضان و پیشروی آن‌ها در سوریه

تحولات سوریه به دنبال بروز یک سری اعتراضات گسترده در سال ۲۰۱۰ میلادی در جهان عرب شکل گرفت که زمینه‌ساز تغییرات عمده در کشورهای غربی آسیا و شمال آفریقا گردید. اینکه تحولات سوریه را ناشی از موج بیداری اسلامی بدانیم یا نه بین صاحب‌نظران اختلاف وجود دارد. ساخت قدرت در سوریه و شرایطی که طی چند دهه در خصوص آزادی‌های سیاسی و فعالیت جریان‌های سیاسی وجود داشت در کنار نارضایتی‌ای که در خصوص وزن سیاسی گروه‌های قومی مذهبی مختلف در تقسیم قدرت

1. The World Bank

وجود داشت موجب شده بود تا زمینه گسترده‌ای برای نارضایتی از حکومت سوریه وجود داشته باشد. وضعیت اجتماعی در سوریه به شکلی بود که نیروهای معترض به‌عنوان نیرویی بالقوه همواره دولت را تهدید می‌کردند. گروه‌های اسلامی که اکثر قریب به اتفاقشان سنی هستند و اکثریت جمعیتی را در سوریه تشکیل می‌دهند فرصت به وجود آمده در نتیجه موج بیداری اسلامی در منطقه غرب آسیا را مغتنم شمرده و موجبات تحركات گسترده‌ای را به وجود آوردند. این مسئله با نقش بین‌المللی حکومت سوریه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اعضاء مقاومت اسلامی در برابر اسرائیل بسیار مرتبط است. همچنین در این خصوص نقش کشورهای منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای با عنوان کشورهای حامی و مخالف از اهمیت بالایی برخوردار است. (متقی، ۱۳۹۰: ۹) در سال ۲۰۱۱ با بالا گرفتن اعتراضات مردمی در جهان عرب، تظاهرات‌هایی نیز در شهرهای مختلف سوریه نظیر حمات، جبله، دمشق، لاذقیه، درعا و حمص به وقوع پیوست که با سرکوب ارتش سوریه مواجه شد. تظاهرات‌های پراکنده‌ای در شهرهای دیگر سوریه نیز به وقوع پیوست که در سه شهر حمص، درعا و حماه شدیدتر بود. بشار اسد در ابتدا در مورد این اعتراضات در رسانه‌های سوریه نظری نمی‌داد؛ اما پس از آنکه سرکوب‌ها توسط ارتش بالا گرفت و همچنین در برخی شهرها بخصوص در شهر حمص قیام مسلحانه توسط ارتش آزاد سوریه علیه حکومت وی رخ داد، به مصاحبه با رسانه‌های دولتی سوریه پرداخت و علت این اعتراضات در سوریه را اسرائیل دانست، او اعلام کرد که بااقتدار در برابر این توطئه‌ها می‌ایستد. اتحادیه عرب پس از خیزش سوریه ۲۰۱۲-۲۰۱۱ و کشته شدن هزاران معترض سوری توسط دولت بشار اسد، عضویت سوریه در اتحادیه عرب به حالت تعلیق درآورد. ارائه‌ی تصویری کلی از وضعیت کنونی نیروهای در حال ستیز در سوریه، با حرکت از منتهی‌الیه راست به چپ، صف‌بندی نیروها را می‌توان چنین خلاصه کرد:

۱-۳-۳. جریان معارضان در سوریه

✓ جریان معارضان داخلی در سوریه

طیف معارضان سوریه بسیار متنوع بوده و همین امر امکان دست دادن الگو و مدل واحدی برای طبقه‌بندی و شناخت دقیق آن‌ها را بسیار دشوار می‌سازد. به‌هرحال آنچه

در این بین بدیهی می‌نماید این واقعیت است که صحنه‌گردان و فعالان اصلی اعتراض در سوریه نیز همانند سایر کشورهای عرب دستخوش بحران، جوانان هستند که در صدد اصلاحات و ایجاد زمینه به‌منظور نیل به آینده بهتر برای سوریه می‌باشند. خط‌مشی آن‌ها بر سه «نه به راه‌حل امنیتی» و «نه به مداخله خارجی»، «نه به خشونت»، تأکید دارد «نه» در مورد جریان معارض در سوریه و طیف تشکیل‌دهنده آن می‌توان از الگوهای بسیاری استفاده کرده و بر مبنای یک یا چند ویژگی خاص آن‌ها را طبقه‌بندی نمود. برای مثال در تحلیل‌هایی که به گونه‌شناسی طیف‌های اجتماعی دخیل در پویش‌های سیاسی می‌پردازند، می‌توان به نقش مذهب، طبقه، ایدئولوژی، موقعیت جغرافیایی و غیره اشاره نمود. برخی از متداول‌ترین تقسیم‌بندی‌هایی که از جریان‌های معارض به‌عمل آمده عبارتند از: موقعیت جغرافیایی، سابقه و پیشینه مبارزاتی، روش مبارزه، عامل ایدئولوژی. جریان‌های مبارزه عبارتند از:

جریان معارض اسلامی: شامل گروه‌هایی نظیر اخوان المسلمین، معارضان سلفی و جریان معارض اصلاح‌طلب اسلامی.

جریان معارض چپ: این جریان متشکل از طیف متنوع گروه‌ها و جریان‌های متأثر از مارکسیسم و سوسیالیسم است.

جریان معارض لیبرال و لائیک: در این جریان‌ها انواع معارضان پیرو مکاتب غربی وجود دارد. اغلب تشکّل‌های دخیل در این طیف غرب بنیاد بوده و دستکم در مراحل اولیه پیدایش در اروپا شکل گرفته‌اند. **جریان معارض جدید:** این

جریان معارض عربی و ملی: این جریان متفاوت از ملی‌گرایان سوری است که در صفحات آتی بدان اشاره خواهد شد. جریان عربی و ملی معارضان عمدتاً دل‌بسته علیه‌های عربی و متأثر از ایده‌های پان‌عربیسمی و الگوی نظری ملت واحد اعراب بوده و منتقد جهت‌گیری‌های اسد در سیاست خارجی، یعنی دوری از جبهه ارتجاع و محافظه‌کار عرب و در عوض نزدیکی به ایران و محور مقاومت می‌باشد.

جریان‌های معارض نژادی و قومی: بر مبنای تمایزات قومی و نژادی میان گروه‌های مختلف هویتی شکل گرفته و بسط می‌یابد. برای مثال در سوریه می‌توان به معارضان کرد یا آشوری و سریانی اشاره کرد. علاوه بر گروه‌ها و سازمان‌های معارض ذکرشده در سوریه،

شخصیت‌های مستقلی نیز در تحولات اخیر حضور دارند که واجد جایگاه در کل جریان تعارض با دولت و همچنین دارای نقش در روند منازعه اخیر در سوریه هستند.

داعش: (فعالاً قدرتمندترین جریان مخالف اسد است و بخش‌های مهمی از سوریه و عراق را تا این لحظه تصرف کرده و مدعی تشکیل دولت اسلامی است، به‌رغم آن‌که در ظاهر ائتلافی جهانی علیه این جریان وجود دارد، ولی به نظر می‌رسد از حمایت پنهانی برخی متحدان استراتژیک امریکا در منطقه (به‌طور خاص عربستان، قطر و ترکیه) بهره‌مند می‌شود و هم‌زمان در ماه‌های اخیر مورد حملات هوایی امریکا در عراق و سوریه قرار گرفته است!

✓ جریان معارضان خارجی در سوریه

به‌طور کلی معارضان خارجی دولت دمشق در قالب شورای ملی سوریه شناسایی می‌شوند. رهبران این جریان بر این باورند که حدود هفتاد تا هشتاد درصد از کل معارضان زیر چتر گفتمان این ائتلاف بزرگ قرار دارد. جریان معارضان خارجی تحت حمایت آمریکا و اتحادیه اروپا و همچنین با استفاده از تسهیلات ترکیه و اعراب خلیج فارس شکل گرفت. شورای ملی سوریه پس از یک سلسله نشست‌ها شکل گرفت. اجلاس‌های منتهی به تشکیل این شورا عبارتند از: نشست‌های استانبول ۱ و ۲ و همچنین اجلاس آنتالیا در ترکیه، نشست پاریس، نشست بروکسل، نشست وین، نشست قاهره و نهایتاً دو نشست در دوحه قطر. این شورا متشکل از سه جریان عمده سیاسی است:

جریان اخوان المسلمین: که حدود ۴ دهه با حزب بعث و نظام سیاسی حاکم در سوریه درگیر بوده است. اخوان المسلمین در حوادث سال ۲۰۱۱ سوریه از امکانات قطر و عربستان سعودی به‌خوبی بهره‌مند شد. همچنین رهبران این جنبش در حال حاضر در پرتو توافقات خود با غرب عمل می‌کنند. تاکتیک مبارزه اخوان المسلمین در حال حاضر امتیازدهی به لیبرال‌ها و لائیک‌های معارض با دمشق است تا از رهگذر استفاده از پتانسیل آن‌ها علیه حاکمیت سوریه، پس از سرنگونی بشار اسد به مسند قدرت برسد. با بررسی ساختار رهبری این جریان درمی‌یابیم که رهبری اخوان المسلمین سوریه در انحصار اهالی شهر حماه است که در منازعه سیاسی و طایفه‌ای دهه هشتاد با حاکمیت

حافظ اسد، نقش مهمی داشت. محمد ریاض الشقفه» (ابو حازم) ناظر عام (دبیر کل اخوان المسلمین سوریه). اخوانی‌های سوریه طی چندین ماه اخیر، با حمایت ترکیه، قطر و پشتیبانی اخوان المسلمین مصر در سازمان‌دهی و رهبری معارضان سیاسی و مسلح مخالف اسد، نقش مهمی داشتند. (میشل، ریچارد، ۱۳۸۷: ۷)

جریان اعلامیه دمشق: که در سال ۲۰۰۵ سازمان یافت و در پی تحولات ۲۰۱۱ دوباره احیا شد. حدود ۵ گروه و حزب در این جریان حضور دارند. این جریان خط‌مشی لیبرال و لائیک داشته و اغلب رهبران آن تابعیت آمریکایی و اروپایی دارند.

ائتلاف لیبرال‌ها و لائیک‌ها: که در ماه‌های اولیه بحران در سوریه به ابتکار فرانسه سازمان یافت. غرب و متحدان منطقه‌ای آن مانند ترکیه، قطر و عربستان سعودی در صدد حاکم کردن این جریان در بنای آینده سیاسی سوریه هستند. چراکه طیف اخیر با مداخله خارجی در سوریه «هماهنگی ملی» که با مداخله خارجی در سوریه مخالف است در اصول و سیاست در تضاد هستند. شورای ملی سوریه در تحرک دیپلماتیک خود تلاش دارد تا مشروعیت خود را از غرب و کشورهای منطقه به‌دقت آورده و خود را به‌مثابه بدیل بشار اسد در آینده سیاسی سوریه معرفی کند. هرچند آمریکا، فرانسه، اتحادیه اروپا و ترکیه از تأسیس این شورا استقبال کرده‌اند؛ ولی شورای ملی سوریه هنوز مانند شورای انتقالی لیبی به رسمیت شناخته‌نشده است. بسیاری از گروه‌های معارض مانند گروه «مأمون الحمصی»، «رفعت اسد» و گروه «عبدالحمیم خدام» و جریان سلفی‌ها و جبهه النصره وابسته به جریان القاعده در سوریه، گروه اسلام‌گرای «توحید»، «طوفان شمال»، گروه «فاروق»، گروه مسلح موسوم به لشکر «طوفان شمال»، لشکر «احرار الشام» بزرگ‌ترین شبکه به‌اصطلاح جهادگرایان وطن‌پرست در سوریه و نیز مخالفان داخلی اسد هنوز این شورا را به‌عنوان نماینده خود به رسمیت نشناخته‌اند. (یزید صایغ، ۲۰۱۲)

ارتش آزاد سوریه: از دیگر گروه‌های معارض خارجی سوریه که مسلحانه است، می‌توان به جریان ارتش آزاد^۱ به رهبری سرهنگ «ریاض الاسعد» اشاره کرد. ارتش آزاد سوریه (FSA)^۲ اصلی‌ترین مخالفان مسلح دولت مرکزی سوریه است و از چندین دسته و گروه و گردان

۱. جيش السوري الحر

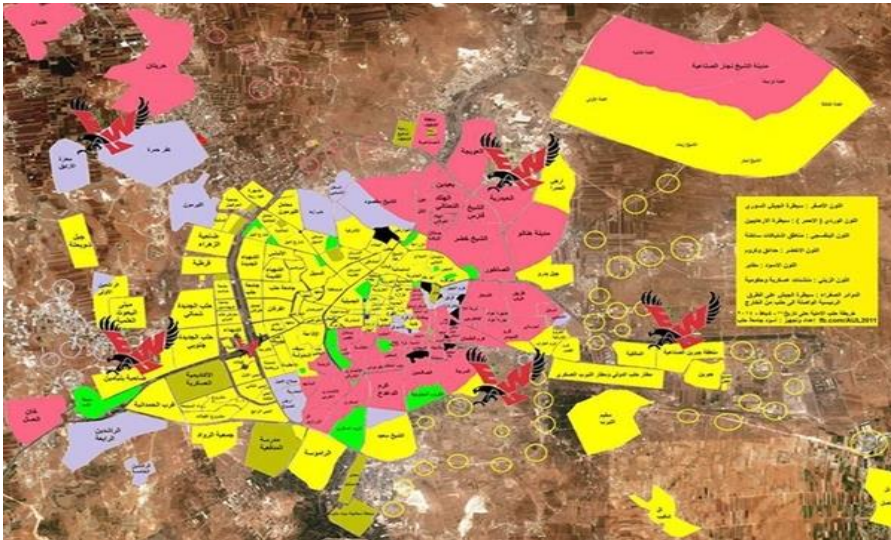

تشکیل شده است. این ارتش در ۲۹ جولای ۲۰۱۱ توسط افسران و سربازان فراری ارتش سوریه و برای عملیات نظامی و سرنگونی بشار اسد تشکیل شد. ریاض الاسعد و سرهنگ حسین هرموشی از عوامل اصلی و بنیان‌گذاران این گروه هستند. ژنرال مصطفی احمد شیخ نیز از فرماندهان اصلی این گروه است. تعداد افراد این گروه‌ها متغیر است. درحالی‌که تعداد افراد بعضی از این دسته‌ها فقط ۱۵ نفر است، بریگاد (تیپ) خالد بن ولید در منطقه حمص مدعی است که دارای ۳ هزار سرباز در قالب چهار گردان است. فرماندهی FSA در استان ختای در جنوب ترکیه قرار دارد و بیشتر واحدهای آن به‌صورت مستقل کار می‌کنند. درحالی‌که سطح پایینی از همکاری بین گروه‌های هم‌جوار وجود دارد ولی FSA به‌طور کلی به‌صورت شبکه‌ای از گروه‌های چریکی و نه به‌مانند یک ارتش در حال جنگ با دولت مرکزی است. (کریستین ساینس مونیتر، ۲۰۱۲) هرچند این جریان به‌طور کامل از تجهیزات و تسلیحات غربی برای نبرد مسلحانه با ارتش سوریه برخوردارند، اما اختلافات شدید در بین این جریان را به سمتی هدایت کرده که نمی‌توان برای ناامنی در سوریه و جنگ با ارتش این کشور به آن‌ها تکیه کرد. از دیگر گروه‌های مسلحی که در بحران سوریه به ایجاد ناامنی می‌پردازند و تا حدودی نیز در مسائل این کشور بحران‌آفرینی کرده‌اند، می‌توان به جنگ جویان خارجی که در قالب گروه‌ها و سازمان‌های جهادی در سوریه فعال هستند، اشاره کرد. دولت سوریه نیز در گزارش‌های اعلامی خود درباره علل خشونت‌ها و بمب‌گذاری‌ها در شهرهای مختلف این کشور، به «گروه‌های تروریستی مسلحی» اشاره می‌کند که مورد حمایت عربستان سعودی و قطر هستند. دولت سوریه همچنین القاعده را در حوادث این کشور دخیل می‌داند. چندین بمب‌گذاری بزرگ در دو شهر بزرگ سوریه یعنی دمشق و حلب به یک گروه قبلاً ناشناخته به نام «جبهه النصره» نسبت داده شده است. (تابناک، ۱۳۹۱) پیش‌ازین، ایمن الظواهری از مسلمانان خواسته بود به سوریه بروند و با دولت اسد بجنگند. درحالی‌که شواهد فراوانی از حضور افراد مسلح خارجی با انگیزه‌های مذهبی در سوریه وجود دارد اما حضور رسمی القاعده در سوریه هنوز تأیید نشده است. شواهد جدی نشان می‌دهد که جنگجویان خارجی از لبنان، عراق، اردن، تونس، الجزایر، عربستان سعودی و احتمالاً لیبی به سوریه رفته و به گروه‌های مسلح پیوسته‌اند. (Ilhan Tanir, CMEC, 2013)

۴-۳. پیشروی معارضین مسلح

در عرصه تحولات میدانی و گرفتن برخی نقاط حساس امنیتی و اقتصادی بر روی نقشه

شکل (۱): راهنمای نقشه پیشروی معارضین مسلح

(<http://fa.cmess.ir/View/tabid/127/ArticleId/1654/.aspx>)

۱. رنگ صورتی: مناطق تحت تصرف گروه‌های مسلح

۲. رنگ بنفش: مناطق درگیری ارتش سوریه با گروه‌های مسلح

۵-۳. چالش منافع قدرت‌های بزرگ در سوریه

موج اعتراض‌ها، قیام‌ها و انقلاب‌های شمال آفریقا اینک به مناطق حساس غرب آسیا سرایت پیدا کرده و از میان کشورهای گوناگون، سوریه را هدف قرار داده است؛ اما انباشتگی و سلسله بحران‌های اجتماعی و اقتصادی و سیاسی این کشور موجب شد ملت سوریه در جست‌وجوی فرصتی برای واکنش یکجا به رشته بحران‌های داخلی لحظه‌شماری کنند که انقلاب‌های تونس و مصر و شکسته شدن دیوار وحشت در میان ملل منطقه، این فرصت را پیش روی ملت سوریه گشود. (موسوی، ۱۳۸۹: ۴) از عوامل مهمی که در بروز حوادث اخیر در سوریه تأثیر داشته است، می‌توان به تک‌حزبی بودن و عدم برگزاری انتخابات آزاد در این کشور، فشارهای بیش‌ازحد در سیستم‌های امنیتی به مردم و برخی از نخبگان مذهبی، فساد اقتصادی موجود در بدنه حاکمیت نظام و وجود فقر در این کشور اشاره کرد. بیشتر مردم

سوریه خواهان انجام اصلاحات در حکومت می‌باشند، اما نه به قیمت براندازی نظام فعلی به ریاست بشار اسد. مردم پس از مشاهده رفتارهای غیرانسانی که توسط گروه‌های سلفی در این کشور در جریان است، احساس کردند دستان خارجی در بروز این فتنه در کار است، بنابراین در مقابل این اغتشاشات واکنش نشان دادند. (موسوی زاده، ۱۳۹۰: ۵۵) هرچند مطالبات مردمی در تداوم بحران امنیتی سوریه نقش مهمی دارند، اما با نگاه به نقشه صف‌آرایی‌های منطقه، نقش عوامل خارجی در این اعتراضات را نمی‌توان نادیده گرفت. به‌طور کلی ریشه‌های بحران سیاسی در سوریه در سه سطح ۱. سطح تحلیل داخلی، (قربانی، ۱۳۹۱)، ۲. سطح تحلیلی منطقه‌ای، (نیاکویی و بهمنش، ۱۳۹۱: ۱۱۳) و ۳. سطح تحلیلی بین‌المللی، (برزگر، ۱۳۹۷: ۱)، قابل تبیین و توضیح می‌باشد.

۶-۳. موقعیت ژئوپلیتیک سوریه

جدول شماره (۲): گروه‌های دینی در سوریه

دین در سوریه	
اهل تسنن	٪۷۴
شیعیان، علویان، اسماعیلیان	٪۱۳
مسیحیان	٪۱۰
دروز، یزیدیان	٪۳

(A Wary Easter Weekend for Christians in Syria, The New York Times)

سوریه کشوری ژئوپلیتیک - محور است که سه عامل؛ واقع‌شدن در منطقه استراتژیک غرب آسیا، قرار گرفتن بر کناره شرقی دریای مهم مدیترانه و برخورداری از ۱۸۶ کیلومتر ساحل و همسایگی با فلسطین اشغالی، لبنان، ترکیه و عراق، به‌وضوح اهمیت ژئوپلیتیک و نقش راهبردی این کشور را در مناسبات منطقه‌ای و بین‌المللی نمایان می‌سازد. مسیر سوریه، وابستگی عراق و ایران را برای صادرات نفت و گاز به خلیج فارس، کانال سوئز و

حتی ترکیه تقلیل می‌دهد. طرطوس و بانیاس می‌توانند بنادر^۱ مهمی برای صادرات نفت و گاز عراق و ایران به اروپا باشند.

۱-۶-۳. وجود اندیشه‌های نیرومند محلی‌گرا

در سوریه سنت خودکفایی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی محلی موجب تحکیم وفاداری‌های محلی در برابر سیاست‌های ملی شده و از اهمیت بسیاری از مسائل مربوط به رشد کاسته است. در این کشور ۱۲ مرکز محلی وجود دارد که هر کدام از یک شهر با حداقل صد هزار سکنه و چند شهرستان بزرگ و ده‌ها روستا تشکیل شده و از یک پایگاه سنتی خودکفایی کشاورزی برخوردار است. یکپارچه نبودن هویت سوریه موجب آن است که احساسات و وفاداری‌های هر منطقه زمینه تحکیم همین نوع احساسات را در مناطق دیگر فراهم آورد و بدین‌سان اندیشه‌های محلی کماکان ماندگار شود. (نجات و جعفری ولدانی، ۱۳۹۲: ۳۹)

۲-۶-۳. تغییرات مرزی: به‌عنوان یک معیار تعیین‌کننده در ناسیونالیسم سوریه

دومین عامل ژئوپلیتیکی وجود ابهام در ارائه یک تعریف دقیق از موجودیت سوریه است. به‌طور کلی سوریه در سال‌های قبل از جنگ جهانی اول، میان دو جنگ جهانی و پس از استقلال سه هویت مختلف سیاسی و جغرافیایی داشته است. این کشور قبل از جنگ جهانی اول، یکی از استان‌های امپراتوری عثمانی شامل اردن، فلسطین و لبنان کنونی محسوب می‌شد. پس از جنگ این مناطق به بخش‌های انگلیسی و فرانسوی تقسیم شد. در میان دو جنگ سوریه به همراه لبنان، استان اسکندرون تحت سرپرستی فرانسوی‌ها قرار گرفت. در سال ۱۹۳۹ میلادی، استان اسکندرون به‌وسیله سربازان ترک به رهبری آتاتورک اشغال شد و این اشغال هیچ‌گاه مورد قبول سوریه قرار نگرفت.

۳-۶-۳. اهمیت وفاداری‌های فوق ملی

سومین عامل ژئوپلیتیکی را اندیشه‌های نیرومند محلی و تناقض میان ناسیونالیسم سوریه و سرزمین سوریه تشکیل می‌دهد. تغییر مرزهای جغرافیایی سوریه در قرن بیستم زمینه رشد هرگونه ناسیونالیسم یکپارچه و پرمغز را از میان برد و شعور سیاسی

سوری‌ها را قبل و بعد از استقلال بر وفاداری‌های محلی و یا ماورای ملی قرارداد و شعارهای پان عربیسم بعثی و سوریه بزرگ را هم‌زمان در کنار آرمان‌های محلی گذاشت. (کتاب سبز سوریه، ۱۳۸۷: ۳۴-۳۵)

۷-۳. تغییر توازن قدرت جهانی و موضع غرب

با آغاز قرن ۲۱ قدرت امپراتوری (ناتو- سازمان توسعه و همکاری اقتصادی (روبه‌زوال گذاشت. حملات ۱۱ سپتامبر سال ۲۰۰۱، اجرای نظم نوین جهانی را شتاب بخشید؛ نظمی که بر اساس پروژه قرن جدید آمریکایی «جورج دبلیو بوش» (PNAC) قرار داشت که می‌گفت «شما یا با ما یا علیه ما هستید.» ناتو برای اولین بار در تاریخ خود با استناد به ماده ۵ منشورش و با بی‌توجهی به سازمان ملل متحد، برای حمله به افغانستان اقدام کرد. دو سال بعد، دوباره بدون تأیید سازمان ملل متحد، این امپراتوری (غرب) به عراق حمله کرد و این کشور را به اشغال خود درآورد. این امپراتوری (غرب) به سرعت درگیر باتلاق شد. سیاست‌های اقتصادی سازمان توسعه و همکاری اقتصادی دچار رکود یا حتی کاهش شده است. (جونید خان، ۱۳۹۱، الف: ۶۷-۶۶) این پشت‌صحنه ایفای نقش بی‌امان ناتو و سازمان توسعه و همکاری اقتصادی در کوفتن بر طبل جنگ علیه سوریه و ایران است. بحران دوسویه‌ای که ایران و سوریه آن را تشکیل می‌دهند، ارتباط تنگاتنگ آن‌ها را نشان می‌دهد. درواقع ایران از طریق سوریه، مهم‌ترین متحد عرب و پل ارتباطی‌اش به سمت حزب‌الله لبنان و حماس فلسطین است. با سرکار آمدن دولتی اسلامی در عراق، این دولت و دولت بشار اسد به‌مثابه پلی میان جبهه مقاومت و ایران به‌عنوان توانمندترین و سرسخت‌ترین حامی این جبهه نقش اصلی را در ارتباط این دو پایگاه بازی می‌کند (rubin/2012).

۸-۳. بحران و درخواست‌های اصلاحی در درون نظام

نظام سوریه به دنبال این بود که با تغییر در قانون اساسی و اصلاحات سیاسی به خواسته مردم، جامه عمل بپوشد. خروج دولت از انحصار حزب بعث، تشکیل احزاب مختلف، مشارکت احزاب در قدرت سیاسی، اعطای آزادی بیان و مطبوعات و محدودیت مدت ریاست جمهوری برای حداکثر دو دوره هفت‌ساله با تأیید ۹۰ درصدی مردم در همه‌پرسی اسفند ۱۳۹۰، تغییری در نوع مبارزه ایجاد نکرد و اصلاحات بر کاهش ناآرامی‌ها تأثیر نداشت؛ زیرا

(توطئه غربی عربی صهیونیستی) جریان محافظه کار عربی با همراهی غرب از آغاز بحران امنیتی سوریه، ارسال کمک های مالی و انتقال سلاح به داخل سوریه از طریق لبنان (در مرز غربی سوریه و به حمص) و اردن (در مرز جنوبی سوریه و به درعا) شروع شد که این امر بر عمق بحران افزود. در این ارتباط، می بایست به نقش عربستان سعودی نیز اشاره نمود که سلفی ها را در حمص و حماه سازمان دهی کرده است. نتیجه آنکه، مسئله سوریه نقش بسیار تعیین کننده ای در آینده نظام منطقه ای غرب آسیا خواهد داشت. به طوری که تغییر جهت سیاست خارجی سوریه به سوی جریان محافظه کار عربی موجب تغییر آرایش سیاسی نیروها در منطقه خواهد شد. (اسداللهی، ۱۳۹۱)

جدول شماره (۳): مراحل بحران سوریه در ۱۴ ماه نخست

دوره اول	از ابتدای بحران در اواخر اسفند ۱۳۸۹ تا شهریور ۱۳۹۰، تلاش مخالفان برای کشاندن مردم به خیابان ها به دلیل عدم مشارکت طبقه متوسط و ترکیب جمعیتی پیچیده سوریه، با شکست مواجه شد.
دوره دوم	شهریور ۱۳۹۰ تا اسفند ۱۳۹۰، اجرای تاکتیک حمله مسلحانه و اجرای فاز عملیات نظامی، تعلیق عضویت سوریه در اتحادیه عرب و اعزام ناظران
دوره سوم	از سال ۱۳۹۱ عملیات های نظامی، آغاز شد. مخالفان وارد فاز ترور، بمب گذاری، عملیات انتحاری و ربایش شدند، تلاش برای تصویب قطعنامه علیه سوریه در شورای امنیت ناکام ماند، کوفی عنان به عنوان نماینده ویژه سازمان ملل و اتحادیه عرب طرح شش ماده ای خود را ارائه کرد

۹-۳. اوج گیری بحران و اطمینان مخالفان به تغییر نظام

مشخصه اصلی این مرحله، باور مخالفین به سقوط نظام سوریه و بدیل سازی برای دوران پس از بشار اسد بود. این باور به دو دلیل ایجاد شد:

۹-۳-۱. تلاش مخالفین برای کسب مشروعیت بین المللی و رسیدن به اجماع نظر برای پس از اسد

پس از آغاز اعتراض ها و ناآرامی ها در سوریه، مخالفان دولت این کشور تلاش های زیادی را برای ایجاد ائتلاف های فراگیر و تشکیل نشست هایی به منظور ایجاد اتحاد و یکپارچه کردن اقداماتشان علیه دولت آغاز کردند اما چندان در این مسیر موفق نبودند. مخالفان

دولت سوریه، مجموعه‌ای از گروه‌ها و افراد مختلف هستند که گرچه همه در مخالفت با دولت هم‌صدا هستند اما شیوه و ابزارهای مخالفتشان باهم بسیار متفاوت بوده است. برخی از ضرورت تغییر مسالمت‌آمیز در سوریه سخن می‌گویند و در این راه حتی گفت‌وگو با دولت سوریه را نیز به‌عنوان یک گزینه مقبول می‌دانند و برخی دیگر اما گفت‌وگو با دولت را خیانت می‌دانند و تنها ابزار خروج سوریه از وضعیت کنونی را براندازی دولت با ابزارهای نظامی می‌دانند. عده‌ای از ضرورت دخالت کشورهای خارجی در بحران امنیتی سوریه و پشتیبانی خارجی‌ها از مخالفان دولت سخن می‌گویند و برخی دیگر دخالت خارجی را باعث بحرانی‌تر شدن وضعیت می‌دانند. بعضی، فعالان مخالف دولت در خارج از سوریه را متهم به نداشتن نگاه واقع‌بینانه و تلاش برای مصادره‌ی به‌زعم آن‌ها انقلاب مردم سوریه می‌دانند و در مقابل بعضی دیگر، همه گروه‌ها از جمله خارج نشینان را دارای حق برای تعیین سرنوشت سیاسی آینده سوریه می‌دانند. این اختلاف نظرها طی بیست ماه اخیر ترکیبی ناهمگون از مخالفان دولت سوریه را ایجاد کرده که همواره یکی از دلایل اصلی در ناتوانی آن‌ها در رویارویی با دولت این کشور بوده است که همچنان انسجام اداری و نظامی خود را حفظ کرده است. اصلی‌ترین و مشهورترین گروه سیاسی مخالف دولت در سوریه تاکنون «شورای ملی سوریه» بوده است. این شورا که خود متشکل از گروه‌های مختلف است، سال گذشته و با حمایت کشورهای غربی و عربی تأسیس شد. کشورهای مخالف دولت سوریه هم‌زمان با افزایش فشار به دولت و سلب مشروعیت از آن، امیدوار بودند که شورای ملی بتواند به‌عنوان گزینه بدیل اصلی پس از سقوط احتمالی دولت کنونی سوریه، نقش ایفا کند. با این وجود گذر زمان، امید این کشورها را اندک‌اندک به یاس تبدیل کرد. انتقادات به شورای ملی کم‌کم تبدیل به فشار شد؛ فشاری که شورای ملی را به سمت تغییر در ساختار و تشکیلات خود و فراگیر کردن آن سوق می‌داد. در چنین وضعیتی بود که سنگ بنای نشست دوحه گذاشته شد. بر اساس توافق ۱۲ بندی که بین شرکت‌کنندگان در نشست دوحه به امضا رسید، ائتلاف ملی به‌عنوان مرجع اصلی مخالفان دولت سوریه معرفی شد. بر اساس یکی از بندهای توافق شده در نشست دوحه، پس از کسب مشروعیت بین‌المللی توسط ائتلاف، یک دولت موقت از دل این ائتلاف شکل خواهد گرفت. هنوز

مشخص نیست که در شرایطی که هنوز مخالفان نتوانسته‌اند بخش‌هایی از خاک سوریه را به‌طور کامل در کنترل خود درآورند، دولت موقت چگونه می‌تواند، فعالیت کند. بر این اساس به نظر می‌رسد تشکیل دولت موقت، دست‌کم در وضعیت کنونی، اقدامی سمبلیک برای قدرتمند نشان دادن مخالفان است. گفته می‌شود یکی از دلایل طرح موضوع اعمال مدیریت یکپارچه در میان مخالفان مسلح، تلاش برای مهار گروه‌های شبه‌نظامی مسلح با گرایش‌های افراطی مذهبی بوده است. موضوعی که نگرانی برخی به‌ویژه کشورهای غربی را از قدرتمند شدن این گروه‌ها در آینده سوریه در پی داشته است. (<http://www.irna.ir/fa/NewsPrint.aspx?ID>)

۱۰- ۳. آینده بحران امنیتی سوریه پس از انتخابات ریاست جمهوری

در شرایطی که نظام سوریه خواهان گفتگو با مخالفان برای شنیدن صدای اعتراض آن‌ها و انجام اصلاحات موردنظر بود، در تابستان سال ۱۳۹۰ (۲۰۱۱) گروه‌های مخالف سیاسی با حمایت قدرت‌های خارجی به توافق‌هایی دست یافتند. در ابتدا این گروه‌های مخالف در خصوص یک هدف که براندازی نظام بود اشتراک نظر داشتند ولی در خصوص شیوه مبارزه که مسلحانه باشد یا سیاسی، اشتراک نظر وجود نداشت. از همان زمان، هدایت رسانه‌ای تحولات سوریه از طریق شبکه‌های الجزیره و العربیه به شکل کاملاً فعال انجام می‌شد و هزینه‌های عملیاتی، رسانه‌ای، تجهیزات و... از همان ابتدا توسط بازیگران خارجی که ترکیبی از کشورهای عربی، غربی و رژیم صهیونیستی بودند، پرداخته شد که کاملاً برخلاف جنبش‌های اجتماعی در کشورهای دیگر بود. به همین دلیل نیز گروه‌های مخالف با تحریکات خارجی، نهایتاً اقدام مسلحانه را به‌عنوان شیوه مبارزه انتخاب کردند. بر این اساس حتی اصلاحات سیاسی همچون دادن شناسنامه به کردهای منطقه «الحسکه» و پس‌از آن خارج کردن انحصار دولت از حزب بعث، ایجاد و تشکیل احزاب مختلف بدون علایق قومی، سهمیم کردن احزاب در قدرت سیاسی، حمایت از آزادی بیان و مطبوعات و محدود شدن طول مدت ریاست‌جمهوری برای حداکثر دو دوره هفت‌ساله نیز که با تأیید ۹۰ درصدی مردم در همه‌پرسی اسفند ۱۳۹۰ (مارس ۲۰۱۱) همراه بود، تغییری را در مواضع مخالفان وابسته به رژیم‌های غربی و مرتجع عربی ایجاد نکرد. این تغییرات در حالی صورت می‌گرفت که از همان ابتدا

مشخص بود که تغییر در نظام سیاسی سوریه خواسته‌ای مردمی نبوده، بلکه این اقدام تلاشی برای تغییر معادلات منطقه‌ای به سودمحور سازش و تضعیف محور مقاومت است. به همین علت این اصلاحات تأثیری بر کاهش ناآرامی‌ها نداشت چراکه مخالفین بر اساس دستور اربابانشان معتقد بودند که مبارزه مسلحانه تنها راه مبارزه علیه نظام برای ساقط کردن آن است؛ بنابراین اصلاحات که از آن به مبارزه‌ای درون نظامی یاد می‌شود نتوانست تغییری را در نوع مبارزه ایجاد کند و تحولات سوریه به عرصه جنگ نیابتی کشیده شد که بر اثر آن نظام سوریه در مقابل گروه‌های تروریستی تکفیری قرار گرفت که به نیابت از محور عربی-ترکی-غربی و صهیونیستی به سوریه گسیل شده بودند. درنهایت برگزاری انتخابات ریاست جمهوری در ۳ ژوئن ۲۰۱۴ از اهمیت فراوانی برخوردار بود. البته این اهمیت بیش از همه برای نظام سوریه و موافقین راهکار سیاسی نمود دارد، زیرا گروه‌های تروریستی معارض همچون «داعش» نه تنها با برگزاری انتخابات از سوی نظام مخالف بوده، بلکه با برگزاری انتخابات از سوی هر گروه دیگری نیز مخالف هستند؛ زیرا این اقدام را خلاف آموزه‌های منحرف خود می‌دانند. «ائتلاف ملی معارضین» نیز در موضع‌گیری غیرمنطقی، شرط برگزاری انتخابات را در نامزد نشدن بشار اسد اعلام کرده بود که با نامزد شدن اسد، این راهبرد نیز با شکست مواجه شد. در مقابل نظام سوریه با انجام برخی اقدامات همچون تشکیل دادگاه قانون اساسی و انتخاب سه نفر نامزد نهایی برای تصدی منصب ریاست جمهوری بدون در نظر گرفتن خواسته‌های معارضین مقدمات برگزاری انتخابات را فراهم کرد؛ اما باوجود برگزاری این انتخابات، سناریوها و توطئه‌های امریکا ضد سوریه ادامه یافت تا در ابعاد جدیدی اهداف خود را دنبال کند. (<http://arc.irib.ir/papers/item/>)

۴. یافته‌ها (تجزیه و تحلیل و تبیین اطلاعات و واکاوی سناریوها)

۴-۱. سناریوی اول: تضعیف علوی‌های سوریه (محو شدن آن‌ها با تقویت حکومت سنی)

۴-۱-۱. زمینه‌های تضعیف مناطق کردنشین و علوی

در مقاطع مختلف جامعه علوی، اقدام به صدور بیانیه درباره تضعیف حقوق علوی از جانب حکومت ترکیه نموده است. (مرادیان، ۱۳۸۵، ۷۰-۶۹) وجود کمینه علوی حاکم در سوریه همواره از جانب حکومت سکولار ترکیه به عنوان یک عامل تحریک علویان کرد

ترکیه به شمار آمده حکومت ترکیه هم‌زمان با پشتیبانی از جامعه اهل تسنن سوریه حاضر به تجزیه سوریه به دو کشور علوی مذهب و سنی مذهب نمی‌باشد. چراکه یک دولت مستقل علوی در کنار شهر هاتای که در گذشته به نام اسکندرون و بخشی از سوریه بزرگ محسوب می‌شد. (ترکیه که جمعیت زیادی از علویان ترکیه را در خود دارد می‌تواند خطری برای تمامیت ارضی و مرزی ترکیه فراهم نماید.) دولت ترکیه نه تنها برای مسائل امنیت داخلی و پاسخ‌گویی به مطالبات بیشینه ترکیه در برابر محرومیت‌های سیاسی و اجتماعی جامعه اهل تسنن کشور سوریه بر ضد دولت بشار اسد تلاش می‌نماید بلکه به دلیل موقعیت منحصربه‌فرد و اهمیت راهبردی خود در غرب آسیا خواستار رهبری و ایجاد نقش فعال‌تری در معادلات منطقه غرب آسیا است. سرنگونی نظام بعثی سوریه و به قدرت رسیدن اهل تسنن در سوریه می‌تواند امتیازات زیادی برای کشور ترکیه به ارمغان آورد. مهم‌ترین دستاورد برای دولت ترکیه ضعیف شدن علوی‌ها و هضم آن‌ها در اکثریت سنی مذهب و ضعیف شدن تحریک‌پذیری جامعه علوی ترکیه از طرف جامعه هم‌مذهب و کیش در سوریه است و برگشت یک‌میلیون آواره سوری مورد دیگری است که مشکلات اقتصادی و امنیتی زیادی برای دولت ترکیه به وجود آورده است.

۲-۴. سناریوی دوم: تسلط مخالفین مسلح

۱-۲-۴. دومین پیش‌بینی از بحران امنیتی سوریه، سناریوی تسلط مخالفین مسلح و اشغال تمام سرزمین سوریه است.

۳-۴. سناریوی سوم: تشکیل دولت ائتلافی

۱-۳-۴. آتش‌بس تا انتخابات

به موازات تکاپوی روسیه، ایران نیز برای حل بحران امنیتی سوریه پا پیش گذاشته است. بسته پیشنهادی ایران نسخه تعدیل‌شده طرح قبلی تهران است که به سازمان ملل هم فرستاده شده است. جزئیات آن تشریح نشده اما شبکه‌المیادین مدعی شده که این طرح در چهار محور طبقه‌بندی شده است:

الف) توقف فوری جنگ و آتش‌بس،

ب) تشکیل دولت وحدت ملی،

ج) اصلاح قانون اساسی و توجه بیشتر به گروه‌ها و طوایف سوری و

د) برگزاری انتخابات تحت نظر سازمان ملل.

طرح ایران مبتنی بر گفت‌وگوی داخلی سوری‌ها و صندوق‌های رأی است. نوسازی طرح ایران بلافاصله پس از مذاکرات هسته‌ای صورت گرفته است؛ زیرا در آن پرونده ثابت شده که مذاکره ابزار کم‌هزینه‌ای برای رقم زدن تحولات بزرگ است و این تجربه می‌تواند در مورد سوریه هم تکرار شود. همچنین ایران پس از مسئله هسته‌ای فرصت بهتری برای کمک به حل بحران دارد. افزون بر این، دو سال پیش نیز تکاپوی ایران و روسیه مانع از عملی شدن طرح حمله آمریکا به سوریه شد. لذا دمشق به مقامات مسکو و ایران اعتماد بیشتری دارد.

<http://iran-newspaper.com/Newspaper/MobileBlock?NewspaperBlockID=80477>

۲-۳-۴. تشکیل دولت ائتلافی

میخائیل بوگدانف^۱ بیان کرد: «مسکو به توافق‌های انجام‌شده در چارچوب گروه حمایت از سوریه و مفاد قطعنامه ۲۲۵۴ شورای امنیت پایبند است و از پیشنهاد بشار اسد، رئیس‌جمهوری سوریه برای تشکیل دولت وحدت ملی حمایت می‌کند.» و «مسکو پیشنهاد ویژه اسد درباره تشکیل دولت وحدت ملی در آینده نزدیک را که شامل نمایندگانی از حکومت سوریه و مخالفان و برخی افراد مستقل است، تأیید می‌کند.» از نظر روسیه دولت ائتلافی، دولتی است که همه طرف‌های درگیر در بحران امنیتی سوریه در آن حضور داشته و به تقسیم قدرت پردازند.

یکی از سناریوها در خصوص پایان بحران امنیتی سوریه که در جریان نشست بین‌المللی ژنو (۱) مطرح شد، تشکیل دولت ائتلافی است. ایده تشکیل دولت ائتلافی از سوی روسیه مطرح شد، اما برخی بر این باورند که غرب نیز با تشکیل چنین دولتی در سوریه موافق است، اما برخی اختلاف‌ها در خصوص نحوه اجرای آن میان روسیه و آمریکا و میان مخالفین و نظام سوریه باعث شد کمتر به این ایده توجه شود.

<http://www.ghatreh.com/news/nn30954311/>

۴-۴- سناریوی چهارم: تسلط ائتلاف ملی معارضین

۱- ۴-۴. شورای ملی سوریه^۱

این ائتلاف یکی از اولین ائتلاف‌های معارضان سوریه بوده است که در دوم اکتبر ۲۰۱۱ با ۳۱۰ عضو شامل گروه‌های «جنبش انقلابی»^۲، «فراکسیون لیبرال‌های مستقل»^۳، «اعلان دمشق»^۴، «سازمان آشوریان»^۵، «اخوان المسلمین سوریه»^۶، «بهار دمشق»^۷ و «فراکسیون ملی کردها»^۸، «فراکسیون ملی»^۹ و اشخاص معارضه‌اکثر تبعیدی و خارج نشین همچون جورج صبرا، برهان غلیون، عبدالباسط سیدا و میشل کیلو فعالیت خود را در استانبول با حمایت ویژه ترکیه و قطر و اکثر کشورهای غربی و عربی آغاز کرد با تلاش ترکیه این شورا به عنوان رهبر سیاسی ارتش آزاد معرفی شد تا اقدامات نظامی با رهبری سیاسی اهداف ترکیه در سوریه را تأمین کند. در شورای ملی مخالفان جریان‌های مختلفی اعم از اسلامی، ملی، لیبرالی، قومی، سوسیالیستی و حتی مستقل مردمی شرکت دارند؛ اما این جریانات به دلیل داشتن ایدئولوژی‌ها، روش‌ها، سیاست‌ها و همچنین برنامه‌های متفاوت با مشکلات زیادی به‌ویژه از لحاظ ایجاد انسجام و تعیین رهبری روبه‌رو بودند که هرروز موجب ضعف آن شده است. عموماً این شورا دارای نگاه بدبینانه به جمهوری اسلامی ایران بوده و بارها تلاش‌های دیپلماتیک کشورمان را در مورد حل مسالمت‌آمیز بحران امنیتی سوریه رد کرده است اما این امر شامل همه گروه‌ها و اعضای آن نمی‌شود زیرا برخی از آن‌ها به‌خصوص احزاب چپی و کردها در مواردی سیگنال‌های مثبتی را برای ایران ارسال نموده‌اند ولی به‌طور کلی نحوه برخورد آن با جمهوری اسلامی به سیاست‌های ترکیه بازمی‌گردد. هیئت هماهنگی ملی سوریه: در پی تشکیل شورای ملی سوریه و گزینش مشی نظامی آن برخی از گروه‌های کوچک و همچنین شخصیت‌های ملی‌گرا، چپ‌گرا و کرد مقیم سوریه و خارج از سوریه که بامشی

۱. المجلس الوطني السوري

۲. الحراك الثوري

۳. كتلة المستقلين الليبراليين

۴. المنظمة الأثرية

۵. ربيع دمشق

۶. الكتلة الوطنية الكردية

۷. الكتلة الوطنية

نظامی مخالف بودند در حلبون در ریف دمشق در ۱۱ اکتبر ۲۰۱۱ هیئت هماهنگی ملی نیروهای تغییر دمکراتیک سوریه^۱ را به ریاست حسن عبدالعظیم تشکیل دادند. این هیئت در اهداف خود اعلام کرد که خواهان تغییر نظام سوریه و کلیه وابستگان آن است ولی این تغییر باید از طریق مسالمت‌آمیز صورت بگیرد. هیئت هماهنگی سوریه سعی کرده مشی استقلال گونه خود را سیاست‌های خود حفظ کند و دارای روابط با کشورهای غربی و همین‌طور روسیه است و همواره در پی حل سیاسی بحران امنیتی سوریه بوده است و تشکیل دولت انتقالی با حضور بشار اسد را برای تغییرات در سوریه را می‌پذیرد. هشتم منع یکی از چهره‌های شاخص این هیئت است. اگرچه این هیئت تاکنون تمام طرح‌های جمهوری اسلامی ایران را برای پایان مسالمت‌آمیز بحران امنیتی سوریه رد کرده است ولی به دلیل مشی مسالمت‌جو آن و برخی ارتباطات با روسیه، از زمینه مناسبی برای ایجاد ارتباط و برخی از همکاری‌ها با جمهوری اسلامی ایران است.

(<http://www.alquds.co.uk/?p=240870>)

۲-۴-۴. ائتلاف ملی سوریه^۲

در پی بروز برخی اختلافات بین ترکیه و قطر در رهبری مخالفان سوری و همین‌طور بین اعضای شورای ملی سوریه و برخی از گروه‌های سیاسی و ارتش آزاد، با تلاش دولت قطر در یازدهم نوامبر ۲۰۱۲ این ائتلاف با شرکت بیش از شصت گروه معارض سوری در شهر دوحه شکل گرفت و معاذ الخطیب را به‌عنوان رئیس این گروه انتخاب کردند و بعد از ایجاد اختلاف بر سر رهبری محتاطانه الخطیب، اعضای ائتلاف ملی جورج صبرا برای ریاست این ائتلاف انتخاب کردند با تلاش قطر و کشورهای حاشیه خلیج فارس و ترکیه این گروه توانست حمایت اکثر کشورهای غربی را به دست آورد. این ائتلاف نیز به دلیل تنوع ایدئولوژی‌ها یک ایدئولوژی ثابتی نداشته است. این ائتلاف در سال‌های اول از سیاست‌های قطر و تا حدودی ترکیه پیروی می‌کرد اما بعد از تحولات در قطر (واگذاری قدرت پدر به پسر) و فعال شدن بیشتر عربستان و هماهنگی با ترکیه در بحران امنیتی سوریه یکی از شیوخ قبایل سوریه به نام احمد الجبرا نزدیک به عربستان به این پست انتخاب شد و این

۱. هیئت التنسيق الوطنیة لقوى التغيير الديمقراطي
۲. الائتلاف الوطنی لقوى الثورة والمعارضة السورية

ائتلاف در جهت سیاست‌های عربستان قرار گرفت و حتی بعد از تغییر این شخص و انتخاب هادی البهره و خالد الخوجه این مثنی وابستگی به عربستان در این ائتلاف ادامه پیدا کرده است. لازم به ذکر است به دلیل تنوع افکار و ایدئولوژی‌های این ائتلاف شاهد هماهنگی بین اعضا به هیچ‌وجه نبوده‌ایم به‌طوری‌که احزاب چپ‌گرا تمایل زیادی به همکاری با غرب ندارند و تمایل دارند با روسیه ارتباط برقرار نمایند احزاب اسلام‌گرا به‌ویژه اخوانی‌ها با عربستان مشکلات زیادی دارند و به دنبال تقویت روابط با ترکیه هستند به همین دلیل ما شاهد مواضع بعضاً متضاد از سوی این ائتلاف هستیم و این ائتلاف مواضع مثبتی نسبت به جمهوری اسلامی ایران ندارد و چشم‌انداز روشنی از روابط این ائتلاف با ایران وجود ندارد مگر تغییر رویکرد عربستان و ترکیه نسبت به این روابط.

(<http://rfsmediaoffice.com/2015/06/16/14072/#.VZEmOVKxW8l>)

در چهارمین سناریو، ائتلاف ملی معارضین است که در آبان ۱۳۹۱ باهدف وحدت مخالفان نظام سوریه تشکیل شد. این ائتلاف از گروه‌های مختلف «شورای ملی سوریه»، «کمیته هماهنگی ملی»، «گروه اعلامیه دمشق»، «انجمن استانبول» و برخی از فعالان کرد، اخوان المسلمین و لیبرال مخالف نظام بشار اسد، به ریاست احمد عاصی الجربا مدعی حکومت در سوریه تشکیل یافته است. ائتلاف ملی معارضین که خود را طرفدار مردم سوریه معرفی کرده است و اکنون جایگاه چندانی در تحولات نظامی و سیاسی سوریه ندارد، هدف نمادین خود را «رساندن صدای ملت سوریه به گوش جهانیان» و هدف عملی خود را سرنگونی دولت اسد، از بین بردن ساختار امنیتی، رفع مشکلات اقتصادی سوریه، گسترش مناسبات و توسعه مبانی سکولار اعلام کرده است. این ائتلاف دارای ساختار حکومتی و نیروی نظامی تحت عنوان ارتش آزاد است.

۴-۵. سناریوی پنجم: تسلط اخوان المسلمین سوریه

۴-۵-۱. پراکندگی جغرافیایی (<http://www.mehrnameh.ir/article/3095/>)

۴-۵-۲. عوامل گرایش اخوان سوریه به خشونت

فعالیت‌های اخوان در ابتدا، برمدار رادیکالیسم و انقلابی‌گری نبود و تنها در جنگ با اشغالگران صهیونیست در سال ۱۹۴۸، هزاران فرد مسلح از اخوان مصر، سوریه و اردن

راهی جبهه‌های نبرد شدند، اما نمی‌توان الگو و برداشتی واحد درباره فعالیت‌های اخوان المسلمین در کشورهای مختلف ارائه داد. اخوان المسلمین در مصر سعی کرد بقای خود را حفظ کند و حتی در برخی مقاطع در فعالیت‌های پارلمانی مشارکت کرد. اخوان در اردن تا حد زیادی چهارچوب سیاسی نظام پادشاهی را پذیرفت و سعی کرد در قدرت شرکت کند، اما در سوریه، اخوان المسلمین رویکرد تقابلی داشت و با رویکرد انقلابی و تهاجمی و حتی درگیری نظامی با دولت، برای ایجاد حکومت اسلامی تلاش کرده است. (جمعه‌زاده، ۱۳۹۰: ۱۲) اعتدال‌گرایی و گرایش به‌سوی جامعه مدنی و مشارکت سیاسی مسالمت‌آمیز و دوری از خشونت و رویارویی مسلحانه نیز برای نخستین بار از سوی اسلام‌گرایان مصری گرفته شد و به سایر مناطق جهان عرب گسترش یافت، اما اخوان المسلمین سوریه موضع رادیکال‌تری داشت. اخوان المسلمین سوریه پیش از کودتای ۱۹۶۳ حزب بعث در طول دهه‌های ۱۹۴۰ و ۱۹۵۰ در هیئت سیاسی و پارلمانی سوریه فعالیت مسالمت‌آمیز داشت، اما پس از کودتای ۱۹۶۳، اسلام‌گرایان سوری به تدریج به اقدامات جمعی خشونت‌بار روی آوردند. چند عامل مهم در سوق دادن اسلام‌گرایان به سمت خشونت و تبدیل اقدام جمعی مسالمت‌آمیز به خشونت‌بار تأثیرگذار بود:

- ✓ سیاست‌های نیمه‌لائیک رژیم سیاسی جدید که مشروعیت خود را در تأکید بر ایدئولوژی سوسیالیسم عرب و تأکید بر جدایی میان دین و سیاست جستجو می‌کرد که برای اسلام‌گرایان قابل قبول نبود.
- ✓ انحلال همه احزاب سیاسی از سوی بعثی‌ها و پایان دادن به حیات پارلمانی در کشور؛
- ✓ مخالفت با طرح‌های وحدت‌گرایانه و پان‌عربیسم جمال عبدالناصر پس از ۱۹۵۸؛
- ✓ گسترش سیاست سرکوب و فشار علیه نیروهای مخالف، به‌ویژه علیه اخوان المسلمین. شکل اقدام جمعی اسلام‌گرایان سوری در پنج سال اولیه حکومت حافظ اسد، به دلایل زیر، چندان ویژگی خشونت‌گرایانه نداشت:
- تداوم فقدان اقتدار سازمانی و رهبری در جنبش اسلامی؛
- سیاست‌های وحدت‌گرایانه حافظ اسد برای تشکیل فدراسیون جماهیر عربی میان مصر، سوریه و لیبی که در مشارکت او در حمله به اسرائیل در اکتبر ۱۹۷۳ تجلی یافت؛

- بهبود نسبی اوضاع اقتصادی سوریه آن‌هم به دلیل کمک‌های سخاوتمندانه کشورهای نفت خیز عرب.
- اما در فاصله سال‌های ۱۹۷۶ تا ۱۹۸۲ صحنه سیاسی سوریه شاهد گسترش اقدام جمعی خشونت‌بار اسلام‌گرایانه بود که ناشی از عوامل زیر بود:
- مداخله نظامی ۱۹۷۵ سوریه در لبنان که به دنبال آن نیروهای گوناگون فلسطینی و لبنانی، دمشق را به اتخاذ موضع ضد فلسطینی و بی‌اعتنایی در قبال محاصره اردوگاه فلسطینی متهم کردند؛
- اتخاذ سیاست لائیک از سوی دولت بعث که در حذف اسلام به‌عنوان دین رسمی در قانون اساسی سوریه در ۱۹۷۶ تجلی یافت؛
- افزایش اقتدار سازمانی در رهبری اسلام‌گرایان با انتخاب عدنان سعدالدین به‌عنوان رهبر اخوان المسلمین در ۱۹۷۶ و تشکیل جبهه اسلامی سوریه بر اثر ائتلاف نیروهای مخالف اسلامی و چپ و ملی در ۱۹۸۰؛
- وخیم شدن اوضاع اقتصادی سوریه بر اثر گسترش هزینه‌های ناشی از حضور ارتش سوریه در لبنان، کاهش کمک‌های عربی به سوریه و به دنبال آن بسته شدن خطوط لوله نفت عراق به مدیریتانه در ۱۹۷۸ که سالانه ۱۳۶ میلیون دلار به سوریه زیان وارد می‌کرد. سطح خشونت اقدام جمعی اسلامی در سوریه از سال ۱۹۸۳ به بعد در طول دهه ۱۹۹۰ رو به کاهش گذاشته و جنبش اسلامی سوریه در مقایسه با اواخر دهه ۱۹۷۰ و اوایل دهه ۱۹۸۰ تضعیف شده است. (احمدی، ۱۳۹۰: ۶۵-۶۸)

۳-۵-۴. دیدگاه‌های فعلی اخوان سوریه در قبال ایران، لبنان و فلسطین

همان‌طور که بیان شد، دیدگاه‌های فعلی اخوان با گذشته بسیار تفاوت پیدا کرده است و اعتقاد به ایران و شیعه نیز از این قاعده مستثنا نیست. رهبر امروز اخوان سوریه معتقد است که ایران و لبنان به دولت سوریه کمک می‌کنند. آقای شوقی حداد معتقد است که در مورد عقاید تکفیری، میان اخوان المسلمین سوریه و وهابیت تفاوتی وجود ندارد. آقای محمدعلی مهتدی، کارشناس غرب آسیا و پژوهشگر ارشد مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک غرب آسیا، در مصاحبه‌ای گفته است: آقای برهان غلیون در گفتگوی خود با وال استریت ژورنال گفته بود که اگر ما [در جنگ با دولت سوریه] پیروز

شویم، ارتباط با ایران و حزب‌الله و حماس را قطع می‌کنیم. (یزدانی، ۱۳۹۱)

۴-۵-۴. گرایش مردم سوریه به اخوان المسلمین

به علت وجود برخی شرایط سیاسی و اجتماعی، اخوان المسلمین سوریه که کمتر از ده درصد از مردم سوریه را همراه خود دارد، به سمت خشونت روی آورده و نام آن را جهاد نامیده است. این گروه با کمک برخی از گروه‌های افراطی در سوریه به تقابل با حکومت بشار اسد پرداخته است؛ اگرچه از نظر فکری تفاوت چندانی با اخوان المسلمین مصر ندارد. (خامه یار، ۱۳۹۰: ۴)

۵-۵-۴. اخوان المسلمین و آغاز بحران امنیتی سوریه

با آغاز بحران امنیتی سوریه، اخوانی‌ها سعی کردند تا از فرصت استفاده کنند و به خواسته خود جامه عمل بپوشانند. جمعیت اخوان سوریه در سه محور سیاسی در دمشق به رهبری «عصام عطار»، محور سنتی به رهبری «مروان حدید» در حمص و محور حلب به رهبری «شیخ عبدالفتاح ابو غدا» علیه نظام سوریه اقدامات مسلحانه و سیاسی انجام دادند و پس از آن این جریان برای اتحاد بیشتر زیر نظر «محمد ریاض خالد آل شقفه» با دیدگاهی تندروتر به اقدامات خود علیه نظام سوریه پرداختند. این جمعیت برای افزایش نفوذ خود روزنامه «العهد» را چاپ کرد تا بتواند میان طرفداران خود همبستگی ایجاد کند. (<http://www.mashregnews.ir/fa/news/463044/>)

۶-۴-۶. سناریوی ششم: فرسایشی شدن بحران امنیتی سوریه

۶-۶-۱. کنترل حزب‌الله

تاکتیک اول اسرائیلی‌ها، رژیم اسرائیل تلاش می‌کند تا با شیوه‌های گوناگون، حزب‌الله... را تحت کنترل درآورد. یکی از این شیوه‌ها به‌زعم خود، هدف قراردادن کاروان‌های حمل تسلیحات برای حزب‌الله... از سمت سوریه است. این رژیم طی سال‌های اخیر به کرات اعلام کرده بود که تعدادی از مهمات را در این رابطه مورد هدف قرار داده است. تاکتیک دوم اسرائیلی‌ها، تلاش برای تعمیق و فرسایشی‌تر شدن بحران امنیتی سوریه است تا حزب‌الله... با حضور بیشتر در آن، به اصطلاح در باتلاق سوریه گرفتار شود. به‌زعم اسرائیلی‌ها افزایش

حضور اعضای حزب‌الله... در سوریه به معنای فارغ شدن این جنبش از مسئله مقابله با اسرائیل و در نتیجه، تلاش حزب‌الله... برای حفظ مرزهای امن با رژیم صهیونیستی در جنوب لبنان خواهد بود؛ در حالی که این تجربیات (حضور حزب‌الله... در صحنه میدانی سوریه) در هرگونه نبرد زمینی آتی با اسرائیلی‌ها بسیار کاربردی خواهد بود. در همین رابطه، نتانیاهو نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی اعلام کرد منافع اسرائیل در تداوم جنگ فرسایشی سوریه است.^۱ (<http://www.al-akhbar.com/node/253811>) تاکتیک‌سوم، ترورهای هدفمندانه اعضای حزب‌الله... توسط رژیم صهیونیستی در لبنان، سوریه و دیگر مناطق جهان است. ترور تعدادی از نفرات حزب‌الله... در لبنان، طی سال گذشته که سمیر قنطار، عضو حزب‌الله... و قدیمی‌ترین اسیر این جنبش در اسرائیل که بعد از آزادی در سوریه مورد هدف اسرائیلی‌ها قرار گرفت، در این راستا قابل ذکر است. تاکتیک چهارم، تهدیدهای دوره‌ای اسرائیلی‌ها در حمله به لبنان می‌باشد. به عنوان مثال، آموس یادلین، رئیس سابق بخش اطلاعات نظامی اسرائیل طی مقاله‌ای اعلام می‌کند که اسرائیل باید طی پنج سال آینده، احتمال جنگ با حزب‌الله... لبنان را مدنظر خود داشته باشد. (یادلین، ۲۰۱۶)

۲-۶-۴. فرسایشی شدن بحران امنیتی سوریه و دولت ضعیف سوریه

شروع بحران و درگیری در سوریه در حقیقت، بهترین ظرفیت و بدیل را برای انحراف موج بیداری اسلامی ایجاد کرد و بدین ترتیب، نه تنها رژیم اسرائیل از نوک پیکان خواسته‌های معترضان در کشورهای اسلامی کنار گذاشته شد بلکه بهترین شرایط برای تضعیف دشمن دیرینه‌اش یعنی نظام اسد پدید آمد. طبیعی است که راهکار استمرار و فرسایشی شدن جنگ، راهبرد مناسبی برای تضعیف بیشتر سوریه می‌باشد. آموس یادلین در این رابطه می‌نویسد: «اسرائیل باید خود را از لحاظ نظامی و سیاسی با این احتمال که سوریه دیگر یکپارچه نباشد و این جنگ چند سال دیگر طول بکشد، آماده کند.»^۲ به نظر می‌رسد در حال حاضر در میان اسرائیلی‌ها گزینه جنگ فرسایشی در سوریه، بیش از سقوط نظام اسد طرفدار داشته باشد. عربستان پس از مدیریت تحولات اعتراضی در محیط پیرامونی خود در یمن و بخصوص بحرین، از بحران ایجادشده در

۱ مصالح اسرائیل فی مستقبل سوریا

1. Ibid

سوریه استفاده نمود و درواقع با افزایش نقش خود و اتحادیه عرب سعی نمود تا با تمرکز بر بحران امنیتی سوریه به انتقال بحران از محیط امنیتی خود به دیگر کانون‌های بحران مبادرت ورزد. طولانی شدن روند تحولات اعتراضی و جنگ داخلی در سوریه، گسترده شدن تعداد بازیگران و سطح نیروهای مداخله‌گر منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای و به‌طور اساسی، فرسایشی شدن بحران در سوریه از فاکتورهایی است که درمجموع مطلوب سعودی‌ها بوده است. (<http://hournews.me/news-55113.htm>)

ازجمله سناریوهایی که از ابتدای بحران امنیتی سوریه از آن به‌عنوان زنگ خطر برای آینده این کشور و منطقه یاد می‌شود، فرسایشی شدن بحران است. بر اساس این سناریو به دلیل اینکه طرفین، توان حذف کامل دیگری را ندارند و حاضر به تعامل با یکدیگر در عرصه‌های سیاسی نیز نیستند، درگیری‌ها ادامه خواهد یافت. فرسایشی شدن بحران یکی از نامناسب‌ترین سناریوها برای مردم، نظام سوریه، مخالفان، منطقه و جهان است زیرا طرفین درگیر و حامیان آن‌ها به اهداف خود نخواهند رسید.

۷-۴. سناریوی هفتم: تثبیت نظام سوریه

۱-۷-۴. مقاومت دولت و ارتش سوریه

باگذشت چند سال از جنگ علیه سوریه تحولات سیاسی و میدانی نبرد در سوریه به‌گونه‌ای پیش رفت که نشان داد دولت و ارتش سوریه در برابر ائتلاف معارضانی که تحت حمایت مالی و تسلیحاتی کشورهای غربی و عربی است مقاوم است و به دنبال شکست این سناریو، ائتلاف بین‌المللی مخالف بشار اسد به رهبری آمریکا با طرح سناریوی دیگری به دنبال دخالت نظامی برای یکسره کردن سرنوشت حکومت سوریه برآمدند تا جایی که جهان یک هفته پراشتهای را برای شروع عملیات نظامی ارتش آمریکا علیه سوریه پشت سر گذاشت اما درنهایت رئیس‌جمهور آمریکا حمله به سوریه را منوط به مجوز کنگره کرد. درنهایت توافق مسکو و واشنگتن برای نابودی سلاح‌های شیمیایی سوریه سایه جنگ را از سوریه دور کرد و تبوتاب آمریکا برای حمله به دمشق فروکش کرد. آمریکا به دلیل ناتوانی در حمله به سوریه هدف خود در سوریه را ۱۸۰ درجه تغییر داد. هدف غایی آمریکا ساقط کردن حکومت بشار اسد بود اما ناتوانی

نظامی، لجستیکی و سیاسی این کشور باعث شد از تغییر حکومت سوریه به نابودی انبارهای شیمیایی این کشور رضایت دهد. تصمیم رئیس‌جمهور آمریکا (باراک اوباما) در عدم حمله به دمشق و تردیدهای کاخ سفید همانند یک دومینو شکست‌های متوالی آمریکا در عرصه سیاست خارجی را به دنبال داشت تا جایی که می‌توان از آن به‌عنوان نقطه تثبیت افول هژمونی آمریکا در عرصه نظام بین‌الملل یاد کرد. در واقع سوریه نقطه عطفی در تاریخ روابط بین‌الملل محسوب می‌شود، جایی که نظام بین‌الملل از سنگینی سلطه یک‌جانبه آمریکا کاملاً شانه خالی کرد.

<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13930512001178>

۲-۷-۴. بقای اسد و برقراری ثبات و امنیت در سوریه

بقای اسد و برقراری ثبات و امنیت در سوریه از سناریوهایی است که قبل از انتخابات ریاست‌جمهوری مطرح و پس از انتخابات تقویت شد. تا قبل از برگزاری انتخابات ریاست‌جمهوری، مخالفین نظام سوریه در تلاش بودند تا در دو جبهه سیاسی و نظامی به تقابل با نظام سوریه بپردازند. در جبهه نظامی سعی شد که از راه جنگ نیابتی یا همانند الگوی لیبی، غرب با پشتیبانی نیروی هوایی و مخالفین از راه زمین، زمینه‌های سقوط بشار اسد را فراهم کند. در عرصه سیاسی نیز تشکیل ائتلاف ملی معارضین به‌عنوان بدیلی برای نظام سوریه، به‌منظور تخریب وجهه نظام سوریه در داخل و خارج این کشور صورت گرفت؛ اما پیروزی ارتش سوریه در نقاط مختلف کشور و عقب راندن نیروهای معارض از یک‌سو و عدم همراهی چین و روسیه در قطعنامه ضد سوری برای ایجاد منطقه پرواز ممنوع از سوی دیگر باعث شکست راهبرد نظامی مخالفین نظام سوریه شد. انتخابات ریاست‌جمهوری نیز راهبرد مشروعیت‌زدایی مخالفان را به چالش کشید؛ زیرا در جریان این انتخابات، مردم با مشارکت بالا به‌نظام سوریه و بشار اسد رأی دادند که این مسئله گویای این حقیقت است که برخلاف نظر مخالفان، بشار اسد از محبوبیت بالا برخوردار است.

<http://www.pana.ir/Pages/Printable-News-225085.aspx>

۵. نتیجه‌گیری و ارائه راهکار

بحران امنیتی سوریه به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین بحران‌های منطقه غرب آسیا در قرن بیست و یکم به حساب می‌آید که گستره آن منطقه وسیعی را در بر گرفته است. این

بحران باعث شده است تا اکثر کشورهای دنیا با این معضل دست‌وپنجه نرم کنند. در وجه اول تصادم و درگیری منافع قدرت‌های جهانی در سوریه باعث شده است تا این چالش به درازا بکشد و آینده‌ای روشن را برای آن متصور نباشیم. درگیری‌های دو جبهه اساسی یعنی روسیه، چین و محور مقاومت اسلامی با محور غرب، کشورهای عرب حوزه خلیج فارس و ترکیه باعث شده است تا این بحران ابعاد بین‌المللی و جهانی به خود بگیرد به همین دلیل می‌توان اذعان داشت که تحولات سوریه از این جهت با اهمیت است که آینده آن ترسیم‌کننده صورت‌بندی قدرت حداقل در غرب آسیا است. پرواضح است که در بحران امنیتی سوریه دو ائتلاف بزرگ جهانی درگیر هستند که هر کدام تلاش می‌کنند تا با چیره شدن بر جبهه دیگر منافع خود را کسب کرده و حوزه نفوذ خود را گسترش دهند به همین دلیل چالش مفهوم قدرت در این بحران از پیچیدگی خاصی برخوردار است. وجه دوم بحران امنیتی سوریه که از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است بحث رادیکالیسم مذهبی در غرب آسیا است. همان‌طور که اشاره شد ظهور پدیده‌ای به نام بنیادگرایی در منطقه جهان را وارد وحشتی عمومی کرده است که هر آن بیم گسترش و آسیب‌زایی آن در اقصی نقاط جهان می‌رود. وجود رادیکالیسم سلفی در غرب آسیا باعث شده است تا دستاوردهای مدنی کشورهای درگیر که طی سالیان متمادی به دست آمده بود آسیب ببیند و آینده منطقه به بحران کشیده شود.

لذا آنچه موجب تداوم بحران سیاسی کنونی سوریه شده است، مداخله‌های خارجی است. البته، لازم به ذکر است که سوریه تاکنون از اصل بحران عبور کرده است؛ بنابراین، دو عامل منطقه‌ای و بین‌المللی بر عامل داخلی در جهت حاکم شدن وضعیت سیاسی جاری سوریه اولویت دارد؛ بنابراین، استقرار ثبات در سوریه از طریق تقویت همکاری‌های منطقه‌ای، راهکار سیاسی، اصلاحات، گفتگوهای ملی - حل مسالمت‌آمیز بحران امنیتی سوریه - که مورد توافق هم مردم و هم دولت سوریه است، حاصل خواهد شد و در نتیجه بحران ژئوپلیتیک سوریه از الگوی خاصی بهره می‌برد. الگویی که محصول هماهنگی مالی و لجستیکی جبهه غربی - عربی - ترکی برای ایجاد چالش است. بر همین اساس، توجه به نکات زیر گویای ابعاد بحران امنیتی سوریه است:

۱. بحران امنیتی سوریه، خودانگیخته نبود بلکه با دخالت کشورهای منطقه‌ای و

فرامنطقه‌ای ایجاد و تداوم یافته است.

۲. نظام بشارت اسد به دلیل اتخاذ مواضع مبارزه‌جویانه در قبال رژیم صهیونیستی و حمایت از جریان‌های مقاومت در فلسطین و لبنان از حمایت ملی و منطقه‌ای بهره می‌برد.

۳. بحران امنیتی سوریه، مراحل اصلاحات، تحرکات نظامی و تلاش برای ثبات را داشته است که پس از برگزاری انتخابات ریاست جمهوری، نظام سوریه سعی می‌کند تا اوضاع را به سوی ثبات پیش ببرد.

۴. تحولات سوریه در شرایط کنونی حالت سیال به خود گرفته و هرروز بعد جدیدی به آن افزوده می‌شود که در شرایط جاری، پیشروی ارتش سوریه با حمایت کشورهای حامی است.

۵. باگذشت چند سال از جنگ علیه سوریه و تحولات سیاسی و میدانی نبرد تثبیت نظام سوریه مشخص تر می‌گردد.

۶. نتیجه این بحران هرچه باشد:

الف) جهت‌گیری اصلی سیاست خارجی ایران را برای آینده مشخص خواهد کرد.

ب) رابطه سیاسی ایران با ترکیه، عربستان، روسیه و لبنان را رقم خواهد زد.

ج) توازن درک و فهم سیاست در غرب آسیا بین ایران و آمریکا و نهایتاً اسرائیل را روشن می‌نماید.

د) رابطه بین ایران و عراق را نیز تحت تأثیر قرار خواهد داد.

راهکار

اجرای انتخابات با حضور همه گروه‌ها، قومیت‌ها و بازیگران می‌تواند علاوه بر حل مشکلات اختلافات و درگیری‌های نظامی و جلوگیری از تخریب منابع و ویرانی این کشور و جلوگیری از دشمنی و کینه‌های بیشتر به همه بازیگران در صحنه مشارکت و مردم نقش بیشتری بدهد و اجرای چنین طرح و سناریویی با مشارکت مردم سوریه باشد و بازیگران بیرونی مانند قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای غربی از منافع خود و اسرائیل دست‌بردارند. دولتی وحدت ملی در سایه گفتگو و انتخابات موجبات صلح پایدار و احترام به خواست مردم را وجهه همت خود قرار دهد.

منابع و مأخذ

منابع فارسی

- آجرلو، حسین، (۱۳۹۰)، «تحولات سوریه ریشه‌ها و چشم‌اندازها»، فصلنامه مطالعات خاورمیانه، سال هجدهم، شماره سوم
- احمدی، حمید، (۱۳۹۰)، «جامعه‌شناسی جنبش‌های اسلامی»، تهران: انتشارات دانشگاه امام صادق (ع)
- اسداللهی، مسعود (۱۳۹۱)، «فاز سوم بحران» ماهنامه سیاسی تحلیلی همشهری دیپلماتیک، شماره ۶، خرداد
- برزگر، کیهان، (۱۳۹۷)، «تحولات اخیر جهان عرب، موازنه قوا و گروه‌بندی‌های منطقه‌ای جدید در خاورمیانه»، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک، سال چهاردهم، شماره سوم
- تابناک، (۱۳۹۱)، «شورشیان مسلح سوریه»، تاریخ انتشار: ۲۱ خرداد، ساعت ۱۲:۳ - کد خبر: ۲۵۰۲۰۳ - جمعه‌زاده، راحله، (۱۳۹۱)، بررسی مقایسه‌ای اخوان المسلمین در مصر و سوریه»، فصلنامه مطالعات راهبردی، جهان اسلام، سال سیزدهم، شماره ۵۱
- جونید خان، (۱۳۹۱)، امپراتوری در مقابل ایران و سوریه: جنگ جهانی جدید برای نظم نوین جهانی؟ علوم سیاسی، سیاحت غرب، شماره ۱۰۸
- حافظ نیا، محمدرضا، (۱۳۷۹)، «تعریفی نواز ژئوپلیتیک»، مجله تحقیقات جغرافیایی، شماره ۵۸ و ۵۹
- خامه یار، عباس، (۱۳۹۰)، «ایران و اخوان المسلمین؛ عوامل همگرایی و واگرایی»، تهران: مؤسسه مطالعات اندیشه‌سازان نور
- علیزاده، عزیز؛ وحیدی مطلق، وحید و دیگران (۱۳۸۷) سناریو نگاری یا برنامه‌ریزی بر پایه سناریوها. تهران: موسسه مطالعات بین‌المللی انرژی. فصل چهارم، بخش اول.
- قربانی، غفیفه (۱۳۹۱)، بحران سیاسی جاری سوریه: راهکارها، پژوهشکده مطالعات استراتژیک غرب آسیا بازیابی شده در تاریخ ۳۰ اردیبهشت
- کتاب سبز سوریه، (۱۳۸۷)، انتشارات وزارت امور خارجه؛ تهران.
- کریستین ساینس مونیتور، (۲۰۱۲)، گروه‌های پنج‌گانه دخیل در رویدادهای، ۱۰ ژوئن - ساعت ۰۲:۱۶
- لیندگرن، ماتس و یاندهولد، هانس (۱۳۸۶)، «تدوین سناریو: پیوند بین آینده و راهبرد». ترجمه عزیز تاتاری. تهران: مرکز آینده‌پژوهی علوم و فن‌آوری دفاعی
- متقی، ابراهیم، (۱۳۹۰)، «نقش و راهبرد آمریکا در گسترش نافرمانی مدنی در سوریه»، فصلنامه رهنامه سیاست‌گذاری، سال سوم، شماره ۱۱
- متقی، ابراهیم (۱۳۹۲)، «راهبردهای جهان غرب در مواجهه با بیداری اسلامی»، ماهنامه سیاسی تحلیلی همشهری دیپلماتیک، دوره جدید، شماره ۵۴
- مرادیان، محسن، (۱۳۸۵)، «برآورد استراتژیک ترکیه سرزمینی، دفاعی، اقتصادی و اجتماعی»، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.

- موسوی زاده، سیر علی، (۱۳۹۰)، «بیداری اسلامی و ریشه‌شناسی بحران سوریه»، ویژه‌نامه نهمین هم‌اندیشی نمایندگان فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور، ش. ۲.
- موسوی، سید حسین (۱۳۸۹)، «بیم و امیدها در بحران سوریه»، نشریه علوم سیاسی - مطالعات غرب آسیا، ش ۶۳.
- میشل، ریچارد، (۱۳۷۸)، «تاریخ جمعیت اخوان‌المسلمین از آغاز تا امروز»، ترجمه: هادی خسروشاهی، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه
- نجات، سید علی؛ جعفری ولدانی، اصغر، (۱۳۹۲)، «بررسی جایگاه و نقش جمهوری اسلامی ایران در بحران امنیتی سوریه»، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی، زمستان ۱۳۹۲، سال سوم، شماره ۸.
- نیاکویی، امیر و حسین بهمنش (۱۳۹۱)، «بازیگران معارض در بحران سوریه: اهداف و رویکردها»، فصلنامه روابط خارجی، ش چهارم.
- یزدانی، عنایت‌الله و دیگران، (۱۳۹۱)، «بازتاب انقلاب اسلامی بر جنبش اخوان‌المسلمین سوریه»، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، سال ۹، ش ۲۸
- یزید، صایغ، (۲۰۱۲)، «ائتلاف ملی سوریه»، اندیشکده کارنگی، آگوست.

منابع لاتین

- A Wary Easter Weekend for Christians in Syria, The New York Times
- Aaron David Miller, "Why Syria's Rebels Can't Have it All", Foreign Policy, August 1, 2012, <http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/08/01/>
- Accredited Adoption Agency Amarna
- Amos yadlin, five years Back and five years forward: israel's strategic Environment in 2011-2015 and policy Recommendations for 2016- 2020 available at: http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/Strategic%20Survey%202015-2016_Yadlin.pdf
- Amos yadlin, five years Back and five years forward: israel's strategic Environment in 2011-2015 and policy Recommendations for 2016- 2020 available at: http://www.inss.org.il/uploadImages/systemFiles/Strategic%20Survey%202015-2016_Yadlin.pdf
- Creative Commons Attribution/Share-Alike
- <http://hananegroup.blogfa.com/post-1.aspx>
- Jordi Tejel, "Syria,s Kurds: Troubled Past, Uncertain Future, Carnegi Middle East Center", October 16, 2012.
- Ilhan Tanir, CMEC, 2013
- Mari -Where History Began Before History
- Mari, Syria
- Rose implies this when he writes that "neoclassical realists occupy a middle ground between pure structural theorists and constructivists." Rose, "Neoclassical Realism and Theories of

Foreign Policy,” 152.

- Rubin. James. P (2012), the real reason to intervene in syria, Foreign policy (FP), June 4, 2012.
- Syria funeral hit with teargas, protesters wounded: report". AFP. 19 March 2011. Archived from the original on 2013-10-13. Retrieved 19 March 2011.
- Syria Gate - Ebla by: Carol Miller
- Syria Gate - Ebla by: Carol Miller
- Ternin, Dmiitri (2010), Russias policy in the Middle East: prospects for con sensus and conficlict with the united states", century foundation, wbsite: www.tcf.org
- secret alphabet
- <http://fa.cmess.ir/View/tabid/127/ArticleId/1654/.aspx>
- <http://www.military.ir/forums/topic/>
- <http://lahzehakhar.blogfa.com/post-2.aspx>
- <http://lahzehnama.ir/fa/news/14679/>
- <http://www.tabnak.ir/fa/news/264655/>
- http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/III_-_Protmand_modifie_mandat.pdf
- <http://www.irna.ir/fa/NewsPrint.aspx?ID=80410749>
- <http://fa.cmess.ir/View/tabid/127/ArticleId/1654/.aspx>
- <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13930201000930>
- <http://arc.irib.ir/papers/item/87006-2014?tmpl=component&print=1>
- <http://iran-newspaper.com/Newspaper/MobileBlock?NewspaperBlockID=80477>
- <http://www.ghatreh.com/news/nn30954311/>
- <http://www.alquds.co.uk/?p=240870>
- <http://rfsmediaoffice.com/2015/06/16/14072/#.VZEmOVKxW8l>
- <http://www.mehrnameh.ir/article/3095/>
- arsi.iranbriefing.net/?p=17424
- <http://www.mashregnews.ir/fa/news/463044/>
- <http://www.al-akhbar.com/node/253811>
- <http://hournews.me/news-55113.htm>
- <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13930512001178>
- <http://www.pana.ir/Pages/Printable-News-225085.aspx>

